

WELEDA

Artsen Forum

Het Weleda Artsen Forum is een uitgave van Weleda Nederland NV en verschijnt viermaal per jaar, met als doel te berichten over actuele ontwikkelingen, onderzoek en ervaringen op medisch gebied, en over productontwikkeling m.b.t. Weleda-geneesmiddelen.

Nummer 44 | herfst 2009

Geachte lezer,

In dit nummer van het Weleda Artsenforum geven we extra aandacht aan de antroposofische tweedelijns zorg. De bekroonde Havelhöhe kliniek in Berlijn werd bezocht, de initiatieven om tot een kliniek in België te komen worden zichtbaar door het interview met de Vlaamse ondernemer Ludwig Borms en tenslotte krijgt u een overzicht van de diverse klinieken in Europa.

Uit de situatie in Havelhöhe blijkt hoe goed reguliere zorg en – aanvullend daarop – antroposofische geneeskunde en zorg kunnen samengaan. Ooit is dit proces gestart en moesten veel obstakels worden genomen om tot het huidige resultaat te komen. Daarvoor zijn mensen nodig die het ‘onmogelijke’ voor ‘mogelijk’ houden en daardoor belangrijke ontwikkelingsstappen realiseren. Uit het interview met Ludwig Borms spreekt een dergelijk engagement waar wij graag over willen berichten.

Uit het overzicht van bestaande klinieken in Europa blijkt dat de tweedelijns antroposofische gezondheidszorg in Europa maatschappelijk nog maar weinig verankerd is. Waar deze verankering wel heeft plaatsgevonden zijn de geluiden vooral positief. Patiënttevredenheid en wederzijds begrip tussen ‘reguliere’ en ‘complementaire’ geneeswijzen zijn de sleutels die deuren uiteindelijk kunnen openen.

Veel leesgenoegen!

Hans Nijjens

- Overzicht antroposofische instellingen voor gezondheidszorg in Europa **3**
- Hoe anders is Havelhöhe? **6**

Hoe sticht ik een antroposofisch ziekenhuis...?

De eigenzinnige Vlaamse ondernemer Ludwig Borms (56) is bezig een antroposofisch ziekenhuis op te richten. Hij wil 250 bedden, ‘anders is het niet haalbaar’. Om dit te bereiken, heeft hij heel wat contacten gelegd op Europees niveau. Maar hij kijkt ook goed hoe anderen het deden én rekent een beetje op de voorzienigheid. Binnenkort wordt al een antroposofische polikliniek geopend, die de basis vormt voor het later te starten ziekenhuis. Naast een ziekenhuis en een bejaardenhuis zijn echter ook een school en een boerderij noodzakelijk, is zijn mening. En dan moeten er natuurlijk artsen enthousiast worden gemaakt en opgeleid.

Peter Staal, huisarts

Op weg naar Vlaanderen vlak voor de verkiezingen roepen Europese politici op mijn autoradio om het hardst dat Europa één moet worden, ook in de gezondheidszorg. Allerlei zware controlecommissies zouden dan waarborgen dat het met de patiënt in Europa werkelijk beter zal gaan. Hoe groot is het contrast als ik na anderhalf uur reizen aankom bij het verbouwde molenaarshuisje van Borms in het Vlaamse Moorsel. Hij heeft juist een heel ander verhaal: ‘Het gaat vooral om de individuele menselijke maat.’

Een praktische droom

Hoe iemand er bij komt een ziekenhuis op te richten? ‘Dat heeft veel te maken met mijn hele biografie,’ vertelt Borms. ‘Het is niet zomaar een lichtvaardig besluit. Ik heb me altijd verbonden gevoeld met de antroposofische medische sectie. Zo kwam ik als jongeling van zestien jaar voor het eerst in Dornach. Als één van de twee niet-artsen werd ik daar later toegelaten op de cursussen van Dr. Sieweke. Ik legde er contacten die later zeer waardevol bleken. Dit was een fundamentele kennismaking met de geneeskundige impuls van de antroposofie en met het ‘Hospitaal’ in het algemeen. Het is altijd een droom geweest zelf zoiets te beginnen.’ Direct hierna vertelt hij verder over zijn initiatief. Hij heeft contacten met belangrijke mensen uit het Duitse Antroposofische Ziekenhuiswezen en met Dr. Michaela

Ludwig Borms

Glöckler, hoofd van de medische sectie van het Antroposofisch Wetenschappelijk Instituut in het Goetheanum te Zwitserland. Al deze mensen hebben het initiatief niet alleen toegejuicht, maar ondersteunen het ook. Maar behalve dat het een droom is, moet het wel praktisch blijven. Borms: ‘Het moeten echt wel 250 bedden worden, wil het financieel haalbaar zijn. De artsen en de verpleegkundigen moeten zich volledig kunnen inzetten. We willen ook geen enkele concessie doen aan de kwaliteit. Dus als er te weinig financiële middelen zijn, dan wachten we gewoon een paar jaar.’

En nog meer pijn

Een ander doel dat moet worden nagestreefd, is dat het antroposofisch ziekenhuis – net als in Duitsland – goedkoper werkt dan een >

‘Zo’n bejaardentehuis erbij ontstaat niet zomaar’

> regulier ziekenhuis. Met de eventuele overschotten kunnen aanvullende therapieën (geneesmiddelen, kunstzinnige therapie en eurietherapie) betaald worden.

Al met al een zeer ambitieus plan, maar het klinkt volkomen logisch. Borms: ‘Kijk, zo’n bejaardentehuis erbij ontstaat niet zomaar.’ Dan vertelt hij dat hij rondom het ziekenhuis een gezonde omgeving wil creëren: een boerderij, scholen en een bejaardentehuis voor mensen die graag ook op oudere leeftijd betrokken willen blijven bij het ziekenhuis.

‘Het is,’ zo legt hij uit, ‘bedoeld voor mensen die de kliniek nog iets kunnen bieden. Als u bijvoorbeeld als arts met pensioen bent en in een bejaardentehuis zit, dan bent u plotseling kind geworden. Maar als u ondersteunend mee kunt helpen, als u actief bent, dan wordt u als het ware “jonger”, dan spreken we uw jeugdkrachten aan. Dan bent u actief en kunt u uw levenswijsheid op een aangename, op een menselijke manier doorgeven. En dat geldt ook voor andere mensen, met andere beroepen.’

Verder moet er een biologisch-dynamische boerderij komen om het geheel van goede voeding te voorzien, maar ook om het een beetje mooi in te kaderen. En dan komt er ook nog een klein *Waldorfschooltje* (vrijeschool/P.S.) bij en kinderopvang voor de kinderen van de werknemers. De ervaring in Herdecke leerde dat mensen gehaast op hun werk komen en gehaast gaan als de kinderopvang niet geregeld is. Dat komt de zorg niet ten goede. Tevens is het de bedoeling om – nu Moorsel toch zo vlakbij Brussel ligt – een gelegenheid te creëren om daar goede contacten op te bouwen met “Europa”, zodat de antroposofische geneeskunde gezien wordt in haar ontwikkeling en dat, waar nodig, de wetgeving daarop kan worden aangepast.’

Met volle kracht vooruit

Ludwig Borms heeft intussen contact met een arts die tevens eigenaar is van een oud kasteeltje nabij Brussel. Hierin wordt binnenkort een antroposofische polikliniek gestart die verschillende antroposofische behandelingen zal aanbieden. De daar aanwezige kruidentuin, die al van oudsher in gebruik is, zal uiteraard bewaard blijven. Tevens heeft hij contact gehad met een gediplomeerde kruidendeskundige die ervaring heeft met de biologisch-dynamische landbouw. Hij wil graag de taak op zich nemen om de aanwezige kruidentuin opnieuw in te richten.

Verbazingwekkend hoe gemakkelijk dit soort contacten worden gelegd en in elkaar lijken te vloeien. Maar Borms reageert nuchter: ‘... dat gaat alleen met behulp van de Voorzienigheid.’

Cosmas en Damianus: patroonheiligen van artsen en apothekers.

Vraag blijft wat de toekomst brengt. Is het niet ambitieus om te streven naar 250 bedden in een kliniek? Borms: ‘Nee, we beginnen met de polikliniek. Tevens zorgen we voor leslokalen, van waaruit onder andere opleidingen in de antroposofische geneeskunde kunnen starten. Daarmee voldoen we ook aan de eis dat er een publieke functie moet blijven in dat kasteel.’ Namen als Dr. Peter Zimmermann en Dr. Thomas Breitreuz vallen, beiden verbonden aan het Ziekenhuis in Herdecke (de eerste als directeur, de tweede als internist/oncoloog). Ook andere artsen zijn benaderd. Deze hebben inmiddels medewerking toegezegd aan het eventuele lesprogramma en aan de polikliniek. De polikliniek ziet Borms als de bron van waaruit het ziekenhuis kan worden opgericht.

Weerstand

Van de reguliere specialisten in Vlaanderen is drie tot zeven procent geïnteresseerd in homeopathie. Onder huisartsen is dit percentage veel groter, maar zij lijden in de uitvoering ervan aan het feit dat de middelen niet worden vergoed. Zo kunnen specialisten wel homeopathische therapieën starten, maar huisartsen kunnen dit niet continueren, omdat het niet door de verzekering wordt vergoed.

In Vlaanderen is het dus niet *alleen* maar rozengeur en maneschijn. En het gevolg van de feitelijke situatie is dus wel, dat er straks – als de plannen van Borms worden uitgevoerd – een discrepantie bestaat tussen ideaal en praktijk. Bovendien hebben antroposofische artsen in Vlaanderen en Nederland wel aangegeven het initiatief toe te juichen, maar ook dat zij er zelf geen tijd in kunnen steken. Als de kliniek eenmaal draait, zijn ze wel bereid patiënten door te verwijzen. Daarnaast zitten de artsen die les zouden moeten geven natuurlijk al met overvolle agenda's. Bovendien hebben zij moeite genoeg om met hun eigen therapeutica het hoofd boven water te houden.

Waar het vooral op aankomt, is dat er uiteindelijk genoeg geïnteresseerde jonge artsen zullen zijn. De polikliniek start volgend jaar in juni een opleiding waar zo mogelijk ten minste tien artsen zouden moeten beginnen. Als er twintig zijn, is de kliniek levensvatbaar en bij dertig kan hij starten, terwijl er eigenlijk 55 artsen en 250 verpleegkundigen nodig zijn. In dat geval blijft de kliniek een ‘kern’ voor de Belgische, Nederlandse en Franse artsen, van waaruit andere antroposofische ziekenhuizen gevoed kunnen worden.

Een beetje in het verlengde hiervan komt ons gesprek op de artsenopleiding van de NVAA, die ook in het buitenland een goede naam heeft. Het wiel hoeft zo niet opnieuw uitgevonden te worden en de materialen ervoor bestaan al. De heer Borms ontvangt al af en toe open sollicitatiebrieven van artsen die meer willen weten over het initiatief en zich willen aansluiten.

Gewenst: enthousiasme en pioniersgeest

Borms: ‘In ieder geval moet de locatie van de definitieve kliniek in een natuurlijke omgeving liggen. Desnoods vlak bij zee met een pendelbusje naar het strand. Het mag acht tot tien jaar duren voordat alles helemaal gerealiseerd is, maar dat hangt er ook vanaf hoeveel artsen we kunnen krijgen. De artsen kunnen in Herdecke een opleiding krijgen. Verder zoeken we ook oudere artsen, die hun expertise kunnen delen. Een ander punt is dat uit verschillende bronnen blijkt dat een antroposofische tweede lijn vaak vaart op verwijzing van reguliere artsen. Zij moeten ook een beetje enthousiast worden van verhalen die ze van tevreden patiënten horen.’

Na een fotosessie in de tuin van het molenaarshuisje, uitkijkend op het land van de enige biologisch-dynamische boer in de hele regio, nemen we afscheid. Op de terugweg geen politici die mijn radio bevolken, want hij blijft uit, terwijl ik mijmer in wat voor soort bejaardentehuis ik mij later als oud arts goed zou voelen... ●